

3. Спинул М. У російській неволі // Календар для українського народу на звичайний рік 1915. Чернівці, 1915. С. 76–91.
4. Москалі проти православних українців // Буковина (Чернівці). 3 вересня 1915.
5. Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. 510 с.

Андрій ГРЕСЬКО

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
факультету історії, політології і міжнародних відносин*

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО ВІКАРІЯ, О. АНДРІЯ БІЛЕЦЬКОГО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ЛЬВОВА (ВЕРЕСЕНЬ 1914 Р. – ЧЕРВЕНЬ 1915 Р.)

Відзначення 110-ої річниці від початку Великої війни спонукає нас до вивчення діяльності маловідомих діячів означеного періоду. До числа таких належить о. Андрій Білецький. Під час російського наступу в Австро-Угорщину впродовж 1914–1915 р. в руках росіян опинилася більша частина Королівства Галичини та Лодомерії. Межі окупованої території охоплювали майже всю Галицьку митрополію Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ), яку очолював А. Білецький. Події від початку бойових дій у 1914 р. до серпня 1915 р. стали самими важкими для греко-католицького духовенства за весь час Першої світової війни. Більш детальне їх вивчення дозволить простежити роль А. Білецького у стабілізації справ у Греко-Католицькій церкві та адаптації священнослужителів до воєнних викликів 1914 – 1915 рр.

Метою нашого дослідження став аналіз діяльності генерального вікарія в умовах російської окупації м. Львів, вересень 1914 – червень 1915 рр. Об'єктом виступає постать Андрія Білецького. Предметом дослідження є посередницька та релігійна діяльність церковного дяча. Хронологічні межі охоплюють 19 вересня 1914 р. – початок серпня 1915 р. Нижня межа обумовлена початком виконання обов'язків генеральним вікарієм в якості голови Галицької митрополії ГКЦ після інтернування А. Шептицького, а верхня межа – фактичним завершенням Горлицького прориву, який започаткував новий етап у діяльності о. Андрія Білецького під Австро-Угорським контролем.

Як відомо, внаслідок успішного наступу російських армій австрійці покинули столицю краю, м. Львів, яке ворог окупував 3-го вересня 1914 р. Воєнні події застали о. А. Білецького у Львові. Він став свідком входження російського війська у місто, трьох ревізій у Святоюрському комплексі (12–14 вересня 1915 р.) та інтернування митрополита Шептицького з Й. Боцяном, Й. Гроцьким та Іринесом Готрою. Фактично, генеральний вікарій став очільником Галицької митрополії внаслідок делегування йому повноважень Андреем Шептицьким напередодні заслання у росію. Спроби вікарія за підтримки львівського римокатолицького архієпископа Ю. Більчевського та вірменського архієпископа О. Теодоровича опротестувати інтернування А. Шептицького зазнало невдачі [1, арк. 1, 2]. Оскільки єп. Г. Хомишин опинився на австрійському боці фронту поза межами митрополії, а єп. К. Чехович – в оточеному росіянами Перемишлі, о. Андрій мусів представляти ГКЦ перед генерал-губернатором Г. Бобринським, львівським губернатором М. Мельниковим, другим відділенням канцелярії генерал-губернатора та ін. окупаційними установами. Попри декларовану релігійну толерантність російській воєнній та церковній адміністрації намагалися закріпитися на зайнятих територіях. Місцеві релігійні громади опинилися під контролем. Попри активні ревізії у вересні вони повторювалися в греко-католицьких установах і протягом листопада-грудня 1914 р.

Самою першою постала кадрова проблема. Ще напередодні і на початку війни в Королівстві Галичини та Лодомерії органами правопорядку Австро-Угорщини

інтерновано та конфіновано понад три з половиною сотні священнослужителів, підозрюваних у русофільській діяльності. Аналогічні заходи, але в менших масштабах проведено і російською стороною. Станом на 1 липня 1915 р. у російських звітах про діяльність зазначено 37 інтернованих священнослужителів, однак дане число не є остаточним [2, с. 36]. Місцями увезення інтернованих ставали внутрішні і віддалені російські губернії, серед яких Томська, Єнісейська, Сибірська та Казанська. На додачу, російська влада розпочала перевірки священнослужителів, які поверталися на покинуті на початку війни парафії або отримували нові призначення з метою виявлення їхнього ставлення до російської влади. Це обумовило провідну діяльність генерального вікарія в означений час – лобювання інтересів греко-католицького духовенства перед органами влади генерал-губернаторства.

Всього з 28 серпня по 1 липня 1915 р. адміністрація о. Білецького здобула дозвіл для служби 146 священників ГКЦ. На додачу, 25 справ ще були на розгляді а 35-ом дозволу отримати не вдалося. Географія цих призначень домінуюче охоплює територію Львівської архієпархії, оскільки росіяни встановили контроль практично над усією її територією. В цей самий час за південно-західні території Преремишльської єпархії та південні межі Станиславівської єпархії окупаційні війська вели безперервні бойові дії. Попри певний успіх вікарія в даному процесі гострою залишилася проблема залишених на початку війни священнослужителями ГКЦ парафій, які росіяни обсаджували православним кліром. За вже згаданий хронологічний відтинок сумарно канцелярії Г. Бобринського та єп. Є. Георгіївського попри відносну автономність у процесі задокументували насадження православ'я в різних формах у 155 населених пунктах Галичини (домінуюче у Львівській архієпархії та північно-східних територіях Перемишльської єпархії) [2, с. 35; 4, с. 68–104]. Тому о. Андрію довелося докласти зусиль задля сповільнення означеного процесу, який зупинився тільки після деокупації більшої частини краю внаслідок Горлицького прориву до серпня 1915 р.

Труднощі викликало і підняте русофілами взимку 1914 р. питання передачі РПЦ греко-католицьких церков у Львові, а також інших парафій. Безпосередньо з генеральним вікарієм щодо львівських храмів вели переговори брат генерал-губернатора Володимир Бобринський, архієпископ Євлогій Георгієвський, місцеві русофіли, капелани російської армії та парох православної церкви Св. Георгія у Львові (тепер церква у м. Львів, вул. Тараса Бобанича, 3). Найбільшим об'єктом їх посягання стала церква Преображення Господнього у Львові (м. Львів, вул. Краківська, 21). У лютому 1915 р. о. Андрій домовився про почергові богослужіння греко-католицького та православного священників. Аналогічні труднощі виникли з іншими храмами – в Успенській церкві на запрошення русофілів з Ставропігійського інституту під проводом В. Дудикевича (церква Успіння Пресвятої Богородиці (Волоська), м. Львів, вул. Руська, 5/7) з початку лютого 1915 р. декілька разів правив службу архієпископ Волинський і Житомирський Євлогій. Невдовзі він висунув претензії і на храм Непорочного зачаття (Храм непорочного зачаття Пресвятої Богородиці, м. Львів, вул. Івана Франка, 56.) та ін. церкви. Проти займанщини православними церков о. вікарій заявив протести перед владою. Повернути повний контроль над святинями вдалося тільки після 22 червня 1915 р., коли росіяни покинули місто [1, арк. 5, 6; 3, с. 174, 175, 177].

Варто відзначити, що вікарій був втаємничений у справі переховування документів архіву митрополита Андрея. З початком бойових у серпні 1914 р. найважливіші документи митрополичого архіву, особливо переписка з Римом а також окремі церковні цінності та артефакти були захована у підвальних приміщеннях Святоюрського комплексу. На жаль, 11 лютого росіяни виявили та опечатали документи у сховку в підвалі комплексу Св. Юра. Після обшуку

о. Білецький підписав меморіал та клопотався щодо повернення цінностей перед російським урядом. Дані заходи мали частковий успіх – греко-католикам повернули скрині з церковними речами та реліквіями, але окремі артефакти та левову частку архіву А. Шептицького росіяни таки вилучили [1, арк. 4, 5]. Левова частка цих матеріалів буде вилучена та відправлена у Петроград (станом на 1917 р. на зберіганні у фондах російської академії наук) на аналіз. Більш детальне ознайомлення російської сторони із документами щодо проекту поширення унії на теренах російської імперії стане причиною погіршення умов утримання А. Шептицького – його буде переведено з Курська у Ярославль. Згідно непідтвердженої версії, серед артефактів, які були вивезені окупантами була і перероблена в митру Перемишльського єпископа корона короля Данила Романовича.

Попри наявність доносів на о. А. Білецького з обвинуваченням його у русофії перед австро-угорською адміністрацією о. Андрій не вдався до лояльних заходів щодо окупаційної влади [5, с. 28]. Це проявилось у відмові вікарія відслужити службу у соборі Св. Юра за імператора Николая II 19-го грудня 1914 р. під час його іменин (попри те що значна частина представників Греко-Католицької Консисторії проголосували за необхідне піти на цей крок задля уникнення загроз з боку росіян). Водночас значні зусилля були спрямовані на підтримання задоволення релігійних потреб населення. Так, шляхом цілеспрямованої активності адміністрації вікарія вдалося вибороти дозволи і провести у столиці краю та провінції урочистості на честь Різдва, Йорданських, Пасхальних та інших святкування греко-католицького календарного року [1, арк. 4, 5, 6].

Таким чином, попри несприятливі геополітичні обставини греко-католицьке духовенство Галицької митрополії зуміло адаптуватися до викликів воєнного часу. На основі вище наведених даних, ми усвідомлюємо що о. А. Білецький зумів стати гідним лідером ГКЦ в умовах російської окупації. За відсутності митрополита та єпископів він разом з нечисленною греко-католицькою елітою відстоював інтереси священнослужителів ГКЦ перед окупаційною адміністрацією. Генеральний вікарій доклав зусиль задля усунення кадрових проблем греко-католицького духовенства, оберігав храми і церковні цінності ГКЦ від перейняття їх російським православним кліром та підтримував функціонування церковних структур. Схвально, що А. Білецькому вдалося втримати контроль над церковною структурою до та після деокупації Львова австро-угорськими військами і передати архієпархію митрополитові А. Шептицькому у вересні 1917 р. На жаль, постать заступника владики Андрея досі залишається маловивченою та потребує додаткових наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. 10 арк.
2. Гресько А. Політика адміністрації Галицько-Буковинського генерал-губернаторства щодо греко-католицького духовенства (1914–1915 рр.) //Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія. Львів, 2024. № 1. С. 33–40.
3. Путь моей жизни. Воспоминания Митрополита Евлогия (Георгиевского), изложенные по его рассказам Т. Манухиной. 380 с. URL: <https://bookcase.church.ua/files/2014/07/Евлогий-Георгиевский.-Путь-моей-жизни.pdf>
4. Отчет канцелярии военного генерал-губернатора Галиции въ периодъ времени съ 28 августа 1914 по 1 июля 1915 года. Київ: Типографія штаба Київск. воен. окр., Балковая ул. 1916. 125 с.
5. Галергофскій Альманахъ. Пропамятная книга австрійскихъ жестокостей, изуверствъ и насилій надъ карпато-русскимъ народомъ во время всемірной войны 1914–1917 гг. Выпускъ первый. Терроръ въ Галичинѣ въ первый периодъ войны 1914–1915 гг.

Львовъ, Изданіе «Талергофскаго Комитета». Типографія Ставропігійскаго Института подь управленіемъ А. И. Яськова. 1924. 204 с.

Світлана ШТУКА

*заступниця директорки Тернопільського обласного
комунального територіального відділення МАЇ України*

ЙОСИФ СЛІПІЙ У ФОКУСІ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

Йосиф Сліпий – один з найбільш визначних релігійних діячів ХХ ст. в Україні. Він є прикладом того, як релігія та національна ідентичність можуть переплітатися, а особиста відданість може бути виражена через боротьбу за вільне та гідне життя свого народу

Мета статті – висвітлити постать Йосифа Сліпого у фокусі Великої війни. Приділити увагу молоді, в особі митрополита, яка зростала, навчалась, творила історію. в контексті суспільних процесів початку ХХ ст.

Життєдіяльність. наукова. просвітницька. педагогічна робота Йосифа Сліпого частково розглядалися в працях істориків, педагогів та богословів. Зокрема, писали про митрополита. М. Бармак. Е. Бистрицька, М. Горяча, І. Дацько, В.Гаюк, О. Киричук, В. Сергійчук, І. Хома та інші.

Насамперед необхідно акцентувати на історичному тлі подій в які жив Йосиф Сліпий. Велика війна 1914–1918 років відобразила фундаментальні глобальні зміни в різних країнах, що відбулися в результаті економічного, політичного, культурного і релігійного поглиблення цивілізації наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Це особливо проявилось у зростанні мілітаризації, появі військово-політичних союзів, збільшенні регіональних конфліктів та посиленні колоніальних репресій. Посилення конфліктів між великими державами та групами держав та стало наслідком відносної нерівномірності соціально-економічного розвитку [7, с. 5].

Перша світова війна стала надзвичайно важким випробуванням для багатьох держав й народів світу і, перш за все, для українців, які опинилися на межі воєнного протистояння ворожих сторін – російської та Австро-Угорської імперій. Особливе місце в загарбницьких планах росія і Австро-Угорщина відводили захопленню земель Західної Волині та Східної Галичини, що зумовило численні кровопролитні битви, невинуваті руйнування соціально-економічної, транспортної, виробничої й іншої інфраструктури, грабунок населення, зубожіння, репресії, арешти, депортації і загибель величезного числа мирних жителів, появу багатьох тисяч сиріт та вдів тощо.

Перша світова війна спричинила величезні матеріальні втрати, оскільки бойові дії охопили всю територію Східної Галичини і Західної Волині. На цих теренах було знищено сотні мостів та залізничних вокзалів, спалено і поруйновано до 1 млн житлових та господарських будівель. Приблизні матеріальні втрати обчислювалися лише в Східній Галичині сумою 6 млрд австрійських корон. Не менш вражаючими були опосередковані втрати внаслідок зменшення кількості робочих рук, поверхні посівних площ, падіння поголів'я худоби. Для потреб війни вирубували цілі масиви лісів. Великих втрат зазнала промисловість. Значна частина устаткування підприємств була демонтована і вивезена до Австрії та росії. Вивозилась також сировина й готові вироби. Війна неймовірно загострила соціальні проблеми, головною з яких було виживання як таке – люди масово втрачали довоєнний соціальний статус, переходили в розряд маргіналів [1, с. 94].

У таких складних умовах перед нами постає постать духівника Йосифа Сліпого, а на той час семінариста Львівської духовної семінарії. Восени 1911 р. відбулися вступні іспити до семінарії, на які прибуло понад сто кандидатів. Абітурієнти повинні були пройти співбесіду перед комісією, яка складалась з викладачів семінарії на чолі з митрополитом Андреем Шептицьким. Склавши